

**Dugonics András:
Magyar példa beszédek és jeles mondások**

A' rossz emberek.

Egy jó haj szál sincs fején.

Rosz fát tett a' tűzre.

Nyers fát tett a' tűzre.

El döntötte a' tele fazékat.

El mocskolta a' kalapács' nyelvét.

El mocskolta a' korbács nyelvét.

El törte a' macska szarvát.

El vágta a' macska farkát.

Utánna hordtták a' sindelt.

Be se szegődött, már is ki szolgált.

A' heti probát se állhatta ki.

Pecsétet vittek reá.

Sokszor tapodgya a' Bírónak kűszöbét.

Föl kopott az álla.

Bé írták immár a' fekete könyvbe.

Kereskődő; már ez elég.[1]

Körmére égett a' tapló.

Börén kívűl belől nem egyéb a' rosznál.

Fogra kerűltt, jól özsze mardosták.

Egy pénz ára böcsűletet nem hagytak rajta.

Hurkot vetettek elejébe, bé varják.

Talán pecsétes levéllel szabadíttatott fel a' roszra.

Ki fogtak rajta.[2]

Egy szál böcsűlet nincs rajta.

A' rossz fű leg nagyobbra nő.

Ha krajcár van is szájába, nem ér egy pénzt.

Ha toronybúl le hajtanák, se veszne el.

Roszsabb a' rosznál.[3]

Olyat mondott: hogy maga is meg bánta.

Úton érték.

Fejére telt a' pár lúg.

Él, mint a' fa, nevedik mint a' barom.

Sokszor kénszerítették a' Bíró elébe.

Ki egy embernek árt, sokat fenyeget.

Meg ette a' szurkot.

Nem csak bőrében, hanem néha az embereknek lelkében is jár a' dolog.

Rosz apának, még rosszabb a' fia.[4]

Gyenge a' bőre, azt félti.[5]

Ki rágt a' iszákot.

Rosz katona, ki Generálisságra nem vágy.

Szemére hánnak sokat.

A' rosz cselédnek kettő a' mestere, a' szó, és a' korbács.

Szemek elejébe hívták.

Ott' hagyta, mint szent Pál az Oláhokat.

Ei állották úttját.

Meg velősödött, meg is erősödött a' roszban.

Rajta ütöttek.

Rajta kapták.

Meg ugratták alatta a' bak kecskét.

Akkor leg rosszabb a' rossz, midőn magát jónak tettet.

Soha még az anyja' hasába se volt jó.

Meleg nyomát őrzi.

Rosz juh, mely maga gyapját nem bírja.

Kutya természetű.[6]

Néha a' rossz hordóba is bort töltenek.[7]

Ki aludt benne a' jó.

Rosz puska, melynek nincsen fogása.

Erszént fejő alakos.

Rosz kút, melybe vizet kell hordani.

Esti bagoly. – Kutya hitű. – Kutya vérű.

Hamarább válik a' jóból rossz, mint rosszból jó.

Rosz szolgának leg rosszabb tagja a' nyelve.

Mennél hitványabb a' tetű, annál inkább harap.

Rosz Pásztor, ki elől a' marhát el hajtyák.

Kerüli a' jót, mint ördög a' temént.

Galiba ember.

Minden moslékban locskál.

Semmi rosszabb a' sajtnál.[8]

Csonttyához forrott a' gonoszság.

Úgy illik homlokára a' kerék, mint száz leánnak fejére a' koszorú.

Még a' gonosz kocsmárost rajta kapják, sok kárt tehet addég.

A' rossz pásztor nyáj bőrrrel kereskedik.

Rosz madár, mely maga fészket undokítja.

Kutya lakadalom.

Akkor jó az aszszony, midőn nyilván rossz.

A' meg átkodott rossz mag, a' ganéban se kél ki.

Rosz a' rosszsal, de rosszabb a' rossz nélkül.[9]

A' rossz kántor a' jó orgona mellett se jó.

Az aszszony vagy szeret, vagy gyűlöl.

Ki az ítélettől fél, ki mutatta gonoszságát.

Aszszonnak könyve, gonoszságának fűszerszáma.

Csömör ember – Hóhér falatta.

A' leg rosszabb fának, leg rosszabb gyümölcse.

Ösmerik, valamint a' rossz pénzt.

Hóhér pallossa alá való.

Se hite, se oltárja, mint a' pogánnak.

Szarka fészek.

Serhának bizonyos martalékja.

Tíz esztendő hadronc nem pajkossabb nálla.

Jól el hengörödött alma a' fájától.

Láb mosadék.

Nem kereshet annyit a' jó gazda, mennyit a' rossz gazdaszszony el tékozolhat.

Körül hajas, kotty nyeles.[10]

Margit aszszony, deres ló.

Ritkán válik abból jó.

A' rossz fiú atya koporsójának egygyik szege.

Gonoszságban zabált.

Ott'is terem a' rossz, a' hol nem vetik.

Hamis apró lélek fekszik meljében.

Rosz gálya, melynek dereglyéi nincsenek.

Rosz szolgának minden órában ki telik esztendeje.

A' falú' kalodáját nem szabják a' rosznak lábához.

A' teremtésnek gyalázattyára él.

Hál'adatlan kakuk el szállott.

A' rossz szem az erkölcsöt is gáncsnak nézi.

Váltott gyermek.

Nemzetségének csúfja.

Ki ütött az egész nemzetségből.

Rosz ember, ki böcsületével nem gondol.

A' rossz erkölcs meg vesztegeti a' jó ésszt is.

Eb marad a' kutya mindenkor.

Ebül járt.

Untig elég a' paréj, de annál kevesebb a' zab.

Tatárral határos.

Sokszor rozszzsal és árpával ki vész a' búza, a' konkoj pedig ki nő.

Rosz gazda, ki maga házzára egy fa szeget faragni nem tud.

Rosz cseléd, mely a' sajtot meg hántya.

Rosz tanácsnok a' harag.

Csak egy mostoha volt jó, abba is bele szeretett a' Manó és hamar el vitte.

Rosz fának rossz a' tüze.

El terjedett böcsülete, mint szalonna bőr a' parázson.

A' rossz gyomornak böcsülete a' kevés eledel.

Sok van már a' rováson, le rovják.

Rosz fának több levele, mint gyümölcse.

Rosz lukbúl rossz a' bűz.

A' hetes vászon közé számláltatik.

Mennél rosszabb, annál félénkebb.

Országunknak nem oszlopa, hanem törött fa szege.

Közel a' füst a' tűzhez.

Végtére a' rossz kántorhoz is hozzá szokik a' falu.

Rosz kezdetnek rosszabb a' vége.

A' rossz ing sok fótot el emísz.

Eb lábon, kutya kezen jár.

Előbb fordul rosszra a' dolog, mint jóra.

Fogatlan, még is marni akar.

Iszsza a' gonoszságot, mint a' vizet.

Rosz is gyűlöli a' roszt.

Rosza a' kvártélosnál.

A' rossz kutya maga magát is ugattya.

A' roszaság nem tartós eledel.

A' rossz kántor a' szép éneket is el rutíttya.

Sok a' rosznak mentsége.

Kinél vékony az emberség, vastag az embertelenség.

A' rossz aszszony nagy gyötrelem a' háznál.

Eb lánc illene nyakra valójának.

A' fattyú ágak mély gyököt nem vernek.

Magával se fér egybe.

A' rosszban jobb hátra menni, mint előre.

Nyüvek termettek az al felében.

Mennél rosszabb a' sütő, annál szaporább a' cipó.

A' rosznak kevés árra-böcse.

Nincs oly rossz kert, melyben ne teremjen jó fű.

Szép, de mi haszna, ha rossz.

A' házassági esküvést nem oly könnyen lehet fel bontani, mint a' rossz varrást.

Nem kell a' roszért szomszédba menni.

A' rossz mag mindenütt terem.

Ki magának rossz, másnak se jó.

Tele szájjal Istennel, szíve pedig ördöggel.

Rosch dolog a' rossz szomszéd.[11]

Rosch ház, melyben köpönyeg kell az eső ellen.[12]

Még a' rossz anya is szereti jó leányát.

Rosznak ne hagy, jónak ne keress.

A' rossz szolgát nem fülén; hanem hátán tanítták.

Sok szemű lánc a' rossz ember.

A' rossz ember előtt csak azért is rossz a' jó, mert tudtára nem vétett.

Kutya apának eb a' fia.

Eb anyának kutya a' leánya.

Egygyik eb, másik kutya.

Egygyik bűdös vaj, másik kukacos szalonna egybe illenek.

Egygyik tizenkilenc, másik egy héjján hús.

A' jók között a' rossz leg rosszabb.

Tizenkét Apostolok között is volt egy rossz.

Akasztfára se jó.

A' leg rosszab ember leg rosszabb here.

Senki se volt jó, kiről rosszat nem beszéllettek volna valaha: ime a' fehér lilomnak is fekete az árnyéka.

Előbb találkozik hús rossz, mint egy jó.

Kár azokért a' korbácsokért, melyek mellette esnek le.

A' rosszat a' vak is szemre vetheti.

A' rossz magának se jó.

A' rossz magának leg rosszabb.

Rosszat a' rossz is fel adgya.

Rosz a' rosszat hamar meg ösmeri.

[1] Némely gazdag, de högyke kereszködő igén meg szokta vagdalni a' Papokat gyarlóságjok; és leg kisebb hibájok miatt, mondván: hogy Urunknak csak tizenkét Papjai voltak, még is Júdas rossz vala. Erre a' Plébános: Júdas se volt (úgymond) hamarébb gazember; hanem mikor a' kereskedésbe avatkozott.

[2] Némely gazdag, de rossz erkölcsű ember nagy házat építtetett magának. Annak kapujára ezeket íratta fel gorbomba nagy bötűkkel: Ezen semmi rossz bé ne mennyen. Ezt olvasván

Diogenes, azt kérdi vele ott' álló barátaitól: valyon a' háznak Úra hol megyen bé. Ezen ugyan ki fogott Diogenes.

[3] Midőn Dionizius Siciliában egy kényes Uralkodó mindenektől kárhoztattatnék, és kegyetlenségei miatt minden állat szapora vesztét kívánná; egy vén aszszony annak hoszszas életéért szünetlen és fen szóval esedezett Istenei előtt. Ezt meg hallván az Uralkodó, imádásának okát kérdezte. Ő azt felelé: azért cselekedtem Uram, mert midőn még leány voltam mindennap' imádkoztam egy kegyetlen Uralkodóknak haláláért. Ki is imádkoztam őtet: mert nem sokára meg ölték. Azt gondolám: hogy majd jobbra kapunk; de még rosszabbra találtunk. Ennek is vesztét kívántam. Meg hóltt; de utánna még rosszabb Uralkodott. Te pedig édes Dienesem mindazoknál, kik előtted ki múltak, rosszabb lévén, attúl félek: hogy ha tégedet is ki imádkozlak még rosszabbra akadgyunk. A' vén aszszonnak ezen jeles egyűgyűséget szégyenlette Dionizius meg boszszúllani.

[4] Némely szülőket kik, hogy fiok legyen, az Isteneknek áldoztak meg kérdezte Diogenes: ha azért nem áldoznának é: hogy jót adgyanak?

[5] Némely katona a' kovácshoz menván, midőn őtet egy vas dorongnak koholássában foglalatoskodni látta, meg kérdezte tőlle: mit akarna ezzel. A' kovács azt felelé: hogy mostanában oly vas rudat vett légyen munkába, mely a' menyköveket el háríttya a' házrúl. Erre a' katona azt mondá: hogy néki nem volna szüksége a' menyköveket el hárító rúdra; mivel háza nem lenne, volna pedig oly rudra szüksége, mely farárúl a' káplár pácákat el tudná hárítani. Azt nagy pénzen meg venné: mert néki a' bőre igen gyenge lenne.

[6] A' kutyákban az a' természet leg csúfabb: hogy mindnyájan arra az ebre támadnak, melyet más kutya meg győzvén lába alá fektetett. Nem hogy védelmeznék azt; hanem ha érik össze szaggattyák. Ellemben a' disznók védelmezik a' sikojtó disznót. Erre célozott egy valaki: midőn azt mondotta hallgató baráttainak, hogy ne legyenek olyanok, mint a' kutyák; hanem mint a' disznók.

[7] Olyan rosszszakrúl mondgyák, kiket jó intésekkel észre akarnak hozni.

[8] A' mint Martius Galeottus bizonyíttya ezen közmondással: semmi rosszabb a' sajtnál, gyakorta élt Mátyás királyunk is. Mivel pedig ezen Magyar közmondásnak valóságárúl némelyek azért kételkedhetnek: hogy sajttal sokan élnének, 's ugyan csak ezen okra nézve azt rosznak nem tarthatnák az emberek, ezen kívül sok más eledlek lennének, melyek a' sajtnál sokkal ártalmasabbak volnának. Mátyás király ennek a' közmondásnak valóságát ismét állította, de egyszer'smind azt is mondotta: hogy annak velejét az ellene mondók nem értenék. Ennek értelme az igazi Magyaroknál e' lenne: a' semmi sokkal rosszabb lenne a' sajtnál, az az: ha valakinek semmie sincs, ez a' semmi szászorta rosszabb volna a' sajtnál.

[9] Némely Csizmadiát meg szállított egy Polgár: hogy oly rosz csizmát varrott, melynek hasznát alig vehette. Erre azt felelte a' Csizmadia: hogy annak oka a' legény, ki igen rosz lenne. Kérdezte őtet ismét a' Polgár: mért pokolba nem hajtya azt a' rosz legényt? Ekkor mondotta a' Csizmadia ama föllyebb említett közmondást, melynek értelme ez: rosz ugyan a' rosz legénnyel valamit dolgoztatni; de még rosszabb volna, ha őtet el hajtaná, mert akkoron mindent magának

kellene végre hajtani.

[10] Azokat, kik parókat viselnek, körül hajasoknak hívják a' Magyarok: mert fejökön körül lehet azt forgatni. A' parókának farkát nyelesnek mondgyák, a' szőllő nyelesről vévén a' hasonlatosságot. Az ilyen jött, ment külső emberkéket haszontalanoknak, sótt henye élettyők miatt, roszra menendőknek is tartják a' Magyar emberek; főképpen akkor, midőn hogy magokat el rejthessék, és bátrabban kuttyakodhassanak, a' parókának nyelét orrokra kottyantják.

[11] Mondgyák: hogy a' Zsidó is: midőn a' keresztényre meg haragszik, nem más roszat kíván: hanem rosz szomszédot. Tapasztalt dolog: hogy a' rosz szomszéd ki pusztíthatja jó szomszédját. Ludgyát, csirkéit, puskáit, tyúkjaikat el fogdossa, meg eszi.

[12] Belgrádnak meg vétele után (mely történt Laudon fő vezérnek igazgatása alatt 1789-dikben) magam is le mentem oda, és láttam a' Török házaknak fertelmességjüket. Ha az első szobájának egy szegletén bé esik, az ágyat más helyre viszi, ben is köpönyegben áll.